Dışa Açık Büyüme Modeli ve Türkiye’de Dış Borçlar

Export-Led Growth Model and External Debt in Turkey

Asst. Prof. Dr. İlkey Noyan Yalman (Cumhuriyet University, Turkey)

Asst. Prof. Dr. Özcan Işık (Cumhuriyet University, Turkey)

Ph.D. Candidate Şerife Merve Koşaroğlu (Cumhuriyet University, Turkey)

Abstract

After the 1980s, as the globalization movement accelerated, countries increased their foreign trade transactions. In with this process, import-based growth model was abandoned in the Turkish economy and an export-based growth model is adopted. The export-led growth model increased export revenues started to, growth has gained speed, however, due to fact that the industry is dependent on imported inputs, started to increase external balance and current account deficit problems. In addition, there have economic growth that is not create employment due to insufficient savings and investments. For this reason, the increase in external debt tended to increase further. Such causes have led to an increase in external debt. In this study, the effect of export-led growth on foreign debts will be analyzed. For this purpose, foreign debts and growth relation in Turkey will be analyzed with time series model and will be done causality analysis.

1 Giriş

Küreselleşmenin ve uluslararası ticaretin yaygınlaşması özellikle 1980’den sonra artmıştır. Bu dönemlerde dış ticarete aktif olan ülkelerin ekonomik büyümeleri dikkatleri çekmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir model olmuştur. Bu kapsamda dış ticareti geliştirecek önlemlerin alınması ve sınırlamaların kaldırılmasıyla uluslararası ticaretin hacmi büyümüştür. Bu dönemlerden itibaren ülke ekonomileri dışa açılmıştır. Bir ülke ekonomisinin dışa açılmasındaki temel unsurlar; ihracatın büyümeye olan katkısının artırılması ve dış ticaretin daha serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi ve ulusal paranın konvertibilitesinin sağlanmasıdır. Ekonominin dışa açılması ve onu tamamlayan hedeflerin gerçekleşmesinde, ekonominin ihracat gelirini arttırmada göstereceği başarı ve bunun için sahip olduğu imkânlar önemlidir. İhracat, talebi canlandıracak kaynak sağlar. Kısa dönemde büyüme, tüketim harcamaları, yatırım harcamaları ya da devlet harcamalarıyla sağlanabilir. Ancak uzun vadede bu harcamalara kaynak sağlamak ve gerekli ithalatı yapmak için ihracat şarttır (Thirwall, 2002:53). İhracatı büyümenin kaynağı olarak gören ve sanayi ürünler ihracatında uzmanlaşmayı amaçlayan bu kalkınma stratejisi, literatürde ihracata yönelik kalkınma stratejisi olarak adlandırılır. İhracata yönelik sanayileşme stratejisi temelde serbest ticaret görüşüne dönülmesini simgeleyen bir yaklaşımdır. Türkiye’de 1980’den sonra ihracata dayalı büyüme stratejisi benimsenmiştir. Bu strateji doğrultusunda sanayi politikası yeniden yapılandırılarak, sanayinin gelişmesi ve yurtiçi üretimin artırılması hedeflenmiştir. Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesiyle daha çok yabancı sermaye çekerek yatırımlara finans sağlama benzeri sanayileşmeyi artıracak finansal gelişmeler söz konusudur. Ancak bu dönemlerde Türkiye ekonomisinde oluşan olumsuzluklar nedeniyle istenilen hedeflere ulaşılamamıştır. Özellikle ihracatın ithalata bağlılığı, ekonomideki yapısal sorunlar, dış konjonktürden kaynaklanan olumsuz etkiler bu durumun başlıca sebepleridir. 2000 krizinden sonra alınan istikrar tedbirleriyle enflasyon hızı düşmüş, büyümenin hız kazanmasıyla ekonomide canlanma sağlamıştır. Ancak yurtiçi tasarruf yetersizliği başta olmak üzere yatırımların dolayısıyla ihracatın istenilen kapasiteye ulaştırılamaması, Türkiye ekonomisi için istihdam yaratmayan büyüme olgusuna neden olmuştur. Ekonomik büyüme sağlanırken diğer taraftan işsizliğin düşmemesi dikkatleri çekmektedir. Bu durumun ekonomide borçluluk seviyesinin yüksek olmasına neden olduğu görüşü hakimdir.

Çalışmada öncelikli olarak büyüme teorilerinde dışa açık büyüme modeli yani ihracata yönelik büyüme modeli açıklanacaktır. İkinci olarak Türkiye ekonomisinde benimsenen büyüme teorileri ve oluşan ekonomik yapı değerlendirilecektir. Üçüncü olarak ise Türkiye ekonomisinde dışa açık büyüme modeli olarak da adlandırılan ihracata dayalı büyüme modeli test edilecektir.

2 Büyüme Teorilerinde Dışa Açık Büyüme Modeli

Ülkeler arası ticaret konusunda farklı ekonomik yaklaşımlar benimsenmiştir. Merkantilizm döneminde ihracatı artırıcı fakat ithalatı sınırlandırıcı eğilimler söz konusu olmuştur. İlerleyen dönemlerde oluşan Klasik iktisadi görüş dış ticaretin serbestleşmesini savunmuştur. 1930’lu yıllardan sonra klasik görüşler terk edilerek, toplumsal çıkarın bireysel çıkara üstünlüğünü savunan, eksik piyasa şartları, devlet müdahalesi konularını içeren anti-liberal ve müdahaleci yaklaşımlar tercih edilmiştir. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesi konusunda ise ithal ikameci politikalar uygulanmaya başlanmıştır. 1929 Ekonomik bunalımının sonucu olarak genellikle tarım ve doğal kaynaklı ürünleri ihraç edemeyen azgelişmiş ülkeler, ihtiyaçları olan ürünleri de ithal edememiş, yerli üretime yönelmek durumunda kalmışlardır. Yani, o dönemde gelişmekte olan birçok ülkede uygulanan ithal ikameci stratejiler büyük bunalımın da etkisiyle zorunluluktan uygulanmıştır. Uygulanan ithal ikameci politikalar,

ihracatı olumsuz yönde etkilemiş, ülkelerin döviz eksiği nedeniyle ödemeler bilançoları açık vermeye başlamıştır. 1975'lerden sonra ulusal kalkınmacılık yaklaşımının krize girmesiyle Neoklasik görüş kalkınma alanında yeniden ön plana çıkmıştır. 1970 ve 80'lerde Neoklasik kuramcılar Dünya Bankası öncülüğünde ithal ikamesi stratejisini yoğun biçimde eleştirmişlerdir. Eleştirilerin odak noktası etkin olmayan planlama ve devlet müdahalesi ile iç pazara yönelik sanayileşme unsurlarına dayanan ithal ikamesi politikasının etkinlik ve kaynak dağılımı açısından yol açtığı maliyetler olmuştur. 1980'li yıllarda ithal ikamesi stratejisine alternatif olarak önerilen sanayileşme stratejisi "dışa dönük sanayileşme stratejisi" olmuştur (Han ve Kaya, 2006:245). İhracata dayalı sanayileşme stratejisi, büyüme ve sermaye birikimi sürecinde piyasa ilişkilerinin yarattığı kapasite kullanımı, teknolojik yenilik, karşılaştırmalı üstünlükler gibi olumlu dinamik etkileri öne çıkaran ve dolayısıyla gerek iç ekonomide, gerekse ticaret ve ödemeler bilançosunda liberalleşmeyi öngören bir yaklaşımdır. Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur dışa dönük kalkınmanın örnekleri arasındadır. Bu ülkelerin sahip olduğu yüksek gelişme potansiyeli diğer gelişmekte olan ülkeler için örnek olmuştur. Yani 1980'lerde ticarete liberalizasyon ve sanayileşme birçok azgelişmiş ülkede ekonomik büyüme ve kalkınmayı artırmada temel strateji olmuştur. Bu bağlamda ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin temel amaçları şu şekilde sıralanabilir (Han ve Kaya, 2006:246):

- Ülkedeki sanayi yapısını, karşılaştırmalı üstünlüklere göre, dış piyasalara ihracat yapan girişimlerden oluşan bir yapıya dönüştürmek.
- Serbest piyasa ve özel girişime dayalı bir ekonomik yapı kurmak.
- Dış ticaretin liberalleşmesini ve böylece dış piyasalara açılmayı sağlamak.
- Dış ticaret politikasını aynı zamanda ihracatı özendiren bir yapıya dönüştürmek.

Ticari rejimler ve ekonomik performans ile ilgili olarak, ithal ikameci ya da içe dönük büyümeye Latin Amerika; ihracata dayalı ya da dışa dönük büyümeye Doğu Asya ülkeleri referans gösterilmektedir. Doğu Asya ülkeleri yüksek gelirli ülkelere tüketim ve sermaye malı ihraç ederek, ihracata dayalı sanayileşme stratejisiyle bir kalkınma ve büyüme modeli izlerken, Latin Amerika ülkeleri yerli piyasa için tahsis edilen mamul malları artırmak olan ithal ikameci sanayileşme yolunu izlemiştir. Latin Amerika ülkelerinin istikrarsız bir dönemi geride bırakarak olumlu bir trend yakalamış oldukları görülse de, bu durum sadece oldukça düşük büyüme oranları ile gerçekleşmiştir (Noyan Yalman, 2013: 150).

Birçok çalışmada uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki teorik olarak ispatlansa da etkilerin büyüklüğü ve yönetimiyle ilgili anlaşmazlıklar devam etmektedir. Awokuse'ye göre, büyüme üzerinde ticarete dışa açıklığın etkisi üzerine çalışmalarda ihracatın rolü üzerinde durulmuş, ithalatın katkısı göz ardı edilmiştir. İthalatın dikkate alınmaması sonuçları hatalı yapar. İthalat ekonomik büyümede çok önemlidir. Çünkü ihracat artışı genellikle ithalattaki hızlı büyümeyle sağlanır. İthalatlar yoluyla gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi, ekonomik büyüme için çok önemli bir kaynaktır. Çünkü yerli firmalar için yabancı teknolojiye ve bilgiye geçişi sağladığı için, ithalat uzun dönem ekonomik büyüme için bir yol olabilir (Awokuse, 2008:161-162). Bununla birlikte literatürde ihracatın ekonomik büyümeye olan katkısıyla ilgili pek çok örnek bulunmaktadır. Farklı ülke ya da ülke grupları için yapılan analizlerde ihracat ve büyüme arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Koçyiğit vd. (2015), 1997-2013 döneminde BRICS-T ülkeleri için ihracata dayalı büyüme hipotezinin kısa ve uzun dönemde geçerliliğini test etmişlerdir. Elde edilen frekans etki nedensellik sonuçlarına göre Türkiye, Çin, Brezilya ve Rusya için farklı zaman frekanslarında ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğunu belirlemişlerdir. Öte yandan Hindistan ve Güney Afrika'da ithalata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Al-Assaf ve Al-Abdulrazag (2015), 1980-2012 döneminde Ürdün için ARDL yöntemi kullanarak ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliği araştırılmıştır. Uygulanan ihracat stratejilerinin ihracat ve ekonomik büyümeyi canlandıracağı sonucu ortaya konmuştur. Muhoro ve Otieno (2014), 1976-2011 döneminde Kenya'da Var analizi kullanarak ihracata dayalı büyüme hipotezini test etmişlerdir. Sonuçlar ihracattan ekonomik büyümeye tek yönlü nedenselliğin olduğunu göstermektedir. Bu ihracata dayalı büyüme hipotezinin kısa vadede Kenya ekonomisinde desteklenebileceğini işaret etmektedir. Thaker vd. (2013), 1991:Q1-2012:Q4 döneminde Malezya ekonomisi için ARDL yöntemi ve Toda Yamamoto analizi kullanılarak ihracata dayalı büyümenin varlığı araştırılmıştır. Reel ihracat ve sermaye stoku uzun vadede ekonomik büyümeyi teşvik ederken, reel döviz kurunun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği görülmüştür. Buna dayanarak ihracata dayalı büyüme hipotezinin uzun vadede geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kılavuz ve Altay Topçu (2012), 1998-2006 döneminde 22 gelişmekte olan ülke için ihracat ve ithalatın ekonomik büyümede etkisini sınıflandırmak için iki model kurmuştur. İleri teknoloji imalat sanayi ihracat ve yatırımı büyüme üzerinde pozitif ve önemli etki, ikinci modelde düşük teknoloji sanayi üretimi ithalatı büyüme üzerinde pozitif ve önemli etki yaptığı sonuçlarını elde etmiştir. Ogbokor (2005), 1991-2003 döneminde Zimbabwe için OLS yöntemi kullanarak ihracata dayalı büyüme hipotezini test etmiştir. Elde ettiği sonuçlara göre Zimbabwe'de ihracata dayalı büyüme modelinin varlığını kabul etmiştir.

Küçükaksoy vd. (2015), 2003:Q1-2015:Q1 döneminde Türkiye'de Johansen koentegrasyon testi, Gregory-Hansen koentegrasyon testi, Toda-Yamamoto nedensellik testi, FMOLS, CCR ve DOLS yöntemleri kullanılarak ihracata dayalı büyüme hipotezi araştırılmıştır. Test sonuçlarına göre uzun dönemli ilişki Johansen koentegrasyon testi reddedilirken, Gregory-Hansen koentegrasyon testinde kabul edilmiştir. Toda-Yamamoto testine göre reel ihracat ve reel GSYH arasında çift yönlü nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan elde edilen sonuç

Türkiye için ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğunu göstermektedir. FMOLS, CCR ve DOLS yöntemlerinde de uzun dönemde reel ihracatta %1'lik artışın reel GSYH'yi değişik oranlarda artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Özcan ve Özcelebi (2013), 2005(1)-2011(11) döneminde Türkiye'de ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliğini Johansen eşbütünleşme metoduyla test etmişlerdir. Elde ettikleri test sonucuna göre Türkiye'de ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçeli olduğudur. Taban ve Aktar (2008), 1980:1-2007:2 döneminde Türkiye için ihracata dayalı büyüme hipotezi Johansen eşbütünleşme metodu ve Granger nedensellik testiyle araştırılmıştır. İhracat büyümesi ve reel GSYH büyümesi arasında kısa ve uzun dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunarak, ihracata dayalı büyüme hipotezi kabul edilmiştir. Şimşek (2003), 1960-2002 döneminde Türkiye'de Johansen eşbütünleşme testi, ECM ve Granger nedensellik testi, etki-tepki analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de ihracata dayalı büyüme hipotezi kabul edilmiştir.

3 Türkiye Ekonomisinde Dış Açık Büyüme

Türkiye ekonomisi dünya ekonomisindeki gelişmelere paralel olarak şekillenmiştir. 1980 öncesi ithal ikamesine dayalı büyüme modeli uygulanırken, 1980 sonrası neoliberal ekonomik görüş doğrultusunda ihracata bağlı büyüme modeli benimsenmiştir. Hedef ithalat sınırlamalarını azaltmak ve ülke içi üretimi artırarak ihracat kapasitesini artırmaktır. İhracat gelirlerinin ithalat harcamalarını geçmesi böylece dış ticaret açığının kapatılması, üretimdeki artışla birlikte de yatırımlarda artış, işsizliğin azaltılması, milli gelir artışı ve tasarruf artışı gibi ekonomik etkiler beklenmiştir. Bu dönemde Türkiye'de dış ticaret politikaları serbestleştirilerek sanayi politikaları yeniden yapılandırılmıştır. TL'nin değeri düşük tutulmuş ve mali teşviklerle imalat sanayi ihracatı artırılmıştır. Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, Gümrük Birliği ve WTO üyeliğiyle birlikte Türkiye'de mal ve sermaye akımları artmıştır. Dış dünya ile ticari bağlantılarını güçlendiren Türkiye'nin ekonomisinde iyileşme beklentisi artmıştır. Ancak dönemde oluşan iç ve dış konjonktürün etkisiyle bu beklenti istenilen düzeyde olmamıştır.

2000 sonrası alınan istikrar önlemleri ve siyasi istikrarın sağlanması Türkiye için ekonomik büyüme oranını artırmıştır. Düşen enflasyon ve faiz oranları yatırımcılar için daha olumlu bir ekonomik ortam hazırlamıştır. Bu olumlu gelişmelere rağmen işsizlik oranının düşmediği ve dış borçluluğun arttığı görülmüştür. Yurtiçi tasarrufların yetersizliği ve kısa vadeli yabancı sermaye yatırımlarının çokluğu, iktisadi yatırımlar için yetersiz kalmaktadır. Ayrıca ihracatın ithalata bağıllığının devam etmesi cari açığın sürekliliğine neden olmaktadır. Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları haline gelen işsizlik ve cari açık sorunuyla birlikte büyümeye devam etmektedir. Bu büyümenin ise istihdam yaratmayan ve dış borçluluğu artıran bir büyüme olduğu görüşü hakimdir. 2000 sonrası alınan tedbirlerle güçlenen finans piyasalarının, reel ekonomiyi ayakta tuttuğu yönünde de görüşler mevcut bulunmaktadır.

4 Uygulama

İhracata dayalı büyüme modelinin Türkiye için geçerliliğini inceleyen bu çalışmada, 2005:01-2016:12 dönemi ihracat, sanayi üretim endeksi ve dış borç stoku verilerine ait zaman serisi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. Analizde kullanılan aylık veriler TÜİK ve EVDS'den alınmıştır. Zaman serilerinde mevsimlik davranışlar gözlenmektedir (Gujarati ve Porter, 2012:784). Aylık seriler kullanıldığı için mevsim etkisini ortadan kaldırmak için Census X12 testi yapılmıştır.

$$ihr_sa_t = f(sue_sa_t, d_bor_sa_t)$$

ihr_sa= Toplam ihracat (bin \$)

sue_sa= Sanayi üretim endeksi (2010=%)

d bor sa= Kısa vadeli toplam dış borç stoku (milyon \$)

Phillips Peron Birim Kök Test İstatistikleri:		
Değişkenler	t- Değeri	Olasılık
IHR SA*	-5.008396	0.0003
SUE SA*	-8.209468	0.0000
D BOR SA*	-9.109322	0.0000

Tablo 1. Birim Kök Testi (*%1 düzeyinde anlamlıdır)

Ekonometrik analizlerde kullanılan değişkenlerin durağan olmaması durumunda sahte regresyon sorunu ortaya çıkacağından, analize başlamadan önce verilerin durağanlığını incelemek gereklidir. Durağanlığı incelemek için çeşitli birim kök testleri kullanılmaktadır. Analizde Phillips-Perron birim kök testi kullanılmıştır. Test sonucunda (Tablo 1) ihracat ve sanayi üretim endeksi düzey değerinde durağanken, dış borç stokunun birinci dereceden bütünsel olduğu belirlenmiştir.

İçsel Değişkenler: IHR_SA SUE_SA D__BOR_SA						
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-4123.304	NA	7.10e+22	61.13044	61.19500	61.15667
1	-3652.453	913.7998	7.58e+19	54.28820	54.54645	54.39314
2	-3598.057	103.1523	3.87e+19	53.61565	54.06759*	53.79931*
3	-3586.660	21.10495	3.74e+19	53.58015	54.22577	53.84251
4	-3575.941	19.37359*	3.65e+19*	53.55468*	54.39398	53.89575
5	-3571.049	8.624961	3.88e+19	53.61554	54.64852	54.03531
6	-3565.274	9.923189	4.08e+19	53.66333	54.89000	54.16181
7	-3556.330	14.97434	4.10e+19	53.66414	55.08450	54.24134
8	-3546.880	15.39930	4.09e+19	53.65748	55.27152	54.31338

Tablo 2. Gecikme Sayıları

Seriler arasında nedensellik ilişkisini belirlemek üzere yapılan Granger nedensellik testi, serilerin tamamının düzeyde durağan olduğu koşulda kullanılabilir. Analizimizdeki serilerin hepsi düzeyde durağan olmadığı için Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik testi, Granger nedensellik testinin genişletilmiş halidir ve farklı dereceden durağan seriler arasındaki nedensellik ilişkisini test eder.

Değişkenler arası ilişki ve geleceğe yönelik tahminlerin güvenilir bir şekilde yapılabilmesi için analizde uygun gecikme değerlerinin kullanılması gerekir. Analizde (Tablo2) LR, FPE AIC bilgi kriterlerine göre dört gecikme kullanılmıştır.

Bağımlı Değişken: IHR_SA			
	χ^2	Serbestlik Derecesi	Olasılık
SUE_SA	16.90115	3	0.0007
D__BOR_SA	13.95871	3	0.0030
Bağımlı Değişken: SUE_SA			
	χ^2	Serbestlik Derecesi	Olasılık
IHR_SA	10.62067	3	0.0140
D__BOR_SA	10.29295	3	0.0162
Bağımlı Değişken: D__BOR_SA			
	χ^2	Serbestlik Derecesi	Olasılık
IHR_SA	3.694811	3	0.2964
SUE_SA	0.448723	3	0.9300

Tablo 3. Nedensellik Testi

Toda Yamamoto nedensellik testi sonucuna göre (Tablo 3) sanayi üretim endeksi ve dış borç stoku arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Benzer şekilde çift yönlü nedensellik ilişkisinin ihracat ve dış borç stoku arasında da olduğu görülmektedir. İhracat ve sanayi üretim endeksi arasında ise nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Elde edilen bu sonuçlar dış borç yoğun üretim ve ihracat faaliyeti olduğu yönelik yorumlanabilir. Tasarrufların artırılması yoluyla dış borçlanma azaltılarak ekonomik büyüme devam ettirilebilir. Bunun yanı sıra işsizlik gibi önemli bir makroekonomik problem de çözüme kavuşacağı ön görülmektedir. Bu model için Türkiye’de dışa açık büyüme modeli geçerli değildir.

Bu sonuçların yanı sıra ikinci bir model daha oluşturulmuş ve bu modelde yalnızca ihracat ve sanayi üretim endeksi arasındaki ilişki Granger nedensellik yaklaşımıyla test edilmiştir. Bu modelin sonucunda ihracat ve sanayi üretim endeksi arasında nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Yani ikinci modelde ihracata dayalı büyüme hipotezi geçerlidir.

5 Değerlendirme ve Sonuç

Bilimsel bilgi ve teknolojilerin ilerlemesi, üretim ve dağıtımda verimliliği önemli boyutlarda artırmıştır. Bu gelişmeleri takip eden ve daha üst seviyelere taşıyan ülkeler uluslararası piyasalarda önemli rekabet avantajı kazanmıştır. Bunun yanı sıra küreselleşmeyle ticaret engelleri ve kısıtlamaları zamanla aşılmış, ticaretin gelişimiyle küresel bir pazar oluşmuştur. Üretim kapasitesini artırıp ihracat hacmini geliştiren ülkeler yüksek büyüme oranları elde etmişler ve gelişmekte olan ülkeler için büyüme ve kalkınma örneği olmuşlardır. Ekonomik büyümelerini artırmak isteyen ülkeler katma değeri yüksek ürünleri daha az emek ve teknolojiyle üretme

çabasındadır. Gelişen bu ekonomik ortama göre büyüme teorileri de şekillenmiştir. Özellikle 1980'den sonra gelişen bu akım, ihracata yönelik büyüme modeliyle açıklanmıştır.

Çalışmada Türkiye için ihracata yönelik büyüme modelinin geçerliliği araştırılmıştır. Modele ihracat ve sanayi endeksinin yanı sıra dış borç stoku da eklenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'nin borçlanarak büyüyen ve ihracat yapan bir ülke olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de istihdam yaratmayan büyüme olgusu yurtiçi tasarruf birikiminin, uzun vadeli yabancı sermaye yatırımlarının artırılması ve üretimde ithalat bağımlılığının azaltılarak sağlanacak döviz tasarrufu ile aşılabilecektir.

Kaynakça

- Al-Assaf, Ghaz, and Bashier Al-Abdulrazag, 2015. "The Validity of Export-Led Growth Hypothesis for Jordan: A Bounds Testing Approach", *International Journal of Economics and Financial Issues*, **5**, 199-211.
- Awokuse, Titus O., 2008. "Trade Openness And Economic Growth: Is Growth Export-Led Or Import-Led?", *Applied Economics*, **40**,.
- Gujarati, Damodar N. ve Dawn C. Porter (2012), **Temel Ekonometri**, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Han, Ergül. ve Ayten Ayşe Kaya, 2006. **Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politik**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kılavuz Emine ve Betül Altay Topçu, 2012. "Export and Economic Growth in The Case of The Manufacturing Industry: Panel Data Analysis of Developing Counties", *International Journal of Economics and Financial Issues*, **2**, 201-215.
- Koçyiğit, Ali, Tayfur Bayat, Selim Kayhan ve Mehmet Şentürk, 2015. "Short and Long Term Validity of Export-Led Growth Hypothesis in BRICS-T Countries: A Frequency Domain Causality Approach" *Journal of Asian Development Studies*, **4**, 117-129.
- Küçükaksoy, İsmail, İsmail Çiftçi ve Rabia İnci Öztürk, 2015. "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi: Türkiye Uygulaması", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **5**, 691-720.
- Muhoro, Grace and Manaseh Otieno, 2014. "Export Led Growth Hypothesis: Evidence From Kenya", *Journal of World Economic Research*, **3**, 37-46.
- Noyan Yalman, İlkay, 2013. "Bir Kısım Latin Amerika Ve Güney Doğu Asya Tipi, Ülkelerinde Liberalizasyon Ve Ekonomik Büyüme", *İlişkileri Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **15**, 149-168.
- Ogbokor. Cyril A., 2005. "Time-Series Evidence for Export-led Growth Paradigm: A Case Study of Zimbabwe", *Journal of Social Sciences*, **1**, 77-80.
- Özcan, Burcu ve Oğuzhan Özçelebi, 2013. "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Türkiye İçin Geçerli Mi?" *Yönetim ve Ekonomi*, **20**, 1-14
- Taban, Sami and İsmail Aktar, 2008. "An Empirical Examination Of The Export-Led Growth Hypothesis in Turkey", *Journal of Yaşar University*, **3**, 1535-1551.
- Thaker, Hassanudin Mohd Thas, Tan Siew Ee and Sushant Vaidik, 2013. "Export-Led Growth Hypothesis: Econometric Evidence From Malaysia", *Journal of International Business and Economy*, **14**, 95-112.
- Thirwall, A. P., 2002. "The Nature of Economic Growth An Alternative Framework for Understanding The Performance of Nations", Edward Elgar Publishing Limited.
- Şimşek, Muammer, 2003. "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002", *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, **18**, 43-63.
- www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/?download=07.pdf